

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет спеціальної освіти, психології і соціальної роботи
Кафедра загальної та практичної психології

Дипломна робота
(бакалавра)

з теми: «**ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЦІННІСНИХ
ОРІЄНТАЦІЙ ПСИХОЛОГА**»

Виконала: студентка 4 курсу
Ps1-B19 групи
спеціальності 053 Психологія
(денна форма навчання)
Гаджук Надія Вікторівна

Керівник:
Гоцуляк Наталія Євгенівна,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри загальної та практичної
психології

Рецензент:
Логвіна Оксана Анатоліївна
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри загальної та практичної
психології

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ПСИХОЛОГА.....	6
1.1. Теоретичні підходи до вивчення ціннісних орієнтацій особистості.....	6
1.2. Психологічні особливості ціннісних орієнтацій психолога.....	9
1.3. Шляхи формування професійної компетентності майбутнього психолога через призму цінностей.....	20
Висновки до першого розділу.....	26
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ПСИХОЛОГА.....	29
2.1. Організація і методика дослідження ціннісних орієнтацій психолога....	29
2.2. Діагностика особливостей ціннісних орієнтацій особистості психолога.....	33
2.3. Методичні рекомендації щодо формування ціннісних орієнтацій.....	44
Висновки до другого розділу.....	53
ВИСНОВКИ.....	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	60
ДОДАТКИ.....	68

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Духовне відродження національної ідентичності в Україні вимагає окремої уваги до світу цінностей молоді як майбутнього країни, гаранта суспільного прогресу. Ціннісна система, що існувала впродовж багатьох десятиліть, поступово руйнується. Суперечливо та повільно формується нова. Особливістю цього процесу є те, що проходить він поза чітко визначеними рамками ціннісних орієнтирів. Їх відсутність визначає «розмитість» моральних принципів. Соціотехнологічний підхід до ціннісного світу надає можливість цілісно розглядати проблему ціннісного світу молоді, об'єднати «загальне» й «особливе», теорію і практику. зумовлено об'єктивною потребою вивчення ціннісних орієнтацій психолога, оскільки одна з основних функцій психологічної роботи (аксіологічна) передбачає формування відповідної ієрархії цінностей, за допомогою якої людина здатна оцінювати соціальну ситуацію, явища, вчинки інших людей як з позицій сенсу життя, життєвих цінностей, так і з позицій морально-етичної парадигми даного соціального середовища.

Пов'язано це також з необхідністю формування активної особистості, творчої, здатної відшукати своє місце в мінливому світі, ефективно реалізувати себе в професійній діяльності, встановлювати власні цілі та визначати реальні умови їх досягнення, а також із визначенням духовного потенціалу психолога, чий цінності відіграють важливу роль в процесі формування ціннісних орієнтацій інших.

До феноменів «цінність» та «ціннісні орієнтації» увага вчених прикута ще з ХХ століття. З погляду психології цінності розглядалися як соціальна настанова, що регулює поведінку людини. Проте, вивчення цінностей особистості перебувало в колі зору й дослідників з інших галузей знання: педагогіки, соціології, філософії, соціальної психології, політології тощо. Ціннісні орієнтації є компонентом не тільки свідомості, але й поведінки, життєвим здобутком особистості, одним з центральних особистісних

утворень, що детермінують процес становлення духовності, визначають мотивацію поведінки психолога і перебіг її діяльності, уможливають вибір різноманітної поведінки, різних способів діяльності, адекватних конкретним соціальним відносинам та умовам.

На сучасному етапі ця проблема не втратила своєї актуальності, свідченням чого є значна кількість досліджень вітчизняних та зарубіжних авторів, а також постійні дискусії на сторінках видань різного спрямування. Зокрема досліджуваний феномен є предметом досліджень наступних вчених, а саме: Г. Костюка, І. Беха, І. Бокачева, І. Кона, М. Рокича та багатьох інших. Вагомий внесок у дослідження проблеми цінностей, окремих аспектів ціннісно-сислової сфери особистості, ціннісних орієнтацій зробили Г. Балл, М. Боришевський, О. Бондарчук, Н. Журавльова, О. Леонт'єв, З. Карпенко, Г. Радчук, М. Рокич, Ш. Шварц та інші. Зокрема, О. Леонт'єв, досліджуючи ціннісні орієнтації, вважав, що «це провідний мотив – мета підноситься до істинно людського і не відокремлюється від людини, а зливає його життя з життям людей, їх благом.

Такі життєві мотиви здатні створити внутрішню психологічну виправданість її існування, яка складає сенс життя. Дослідники вагоме місце у структурі особистості відводять цінностям внутрішнього світу людини, які визначають як вищу інстанцію особистості.

Проте теоретичних та емпіричних досліджень особливостей ціннісних орієнтацій психолога відносно небагато. Зазначене вище і визначає актуальність теми дослідження: «Психологічні особливості ціннісних орієнтацій психолога».

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні цінностей особистості та емпіричному дослідженні психологічних особливостей ціннісних орієнтацій психолога.

Для досягнення цієї мети були поставлені такі основні **завдання**:

1. На основі теоретичного аналізу виокремити основні теоретичні підходи до вивчення ціннісних орієнтацій особистості.

2. Емпірично дослідити психологічні особливості ціннісних орієнтацій психолога.

3. Розробити методичні рекомендації щодо вдосконалення ціннісних орієнтацій психолога.

Об'єктом дослідження є ціннісні орієнтації як психологічний феномен.

Предметом дослідження є психологічні особливості ціннісних орієнтацій психолога.

З метою розв'язання визначених завдань було використано сукупність теоретичних (аналіз, порівняння, систематизація, узагальнення інформації) та емпіричних (методика «Діагностика реальної структури ціннісних орієнтацій особистості С. Бубнова») методик; опитувальник типу спрямованості особистості практичного психолога Т. Данілової, методика «Ціннісні орієнтації» М. Рокича та математично-статистичні методи (пошук первинних статистик, дисперсійний аналіз та ін.). Статистичну обробку даних і графічну презентацію результатів здійснено за допомогою комп'ютерних програм SPSS (версія 23.0).

Експериментальна база дослідження: Кам'янець-Подільський національний університет. Вибірку становлять 30 респондентів (учасники навчального процесу: здобувачі вищої освіти, викладачі спеціальності 053 «Психологія»).

Апробація результатів дослідження. Ключові положення дипломної роботи відображено у матеріалах XV Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми психології особистості та міжособистісних взаємин», 21 квітня 2023 року.

Структура дослідження обумовлена логікою дослідження, його завданнями і складається зі вступу, 2 розділів, висновку, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи 73 сторінки, з них обсяг основного тексту 67 сторінки, список використаних джерел нараховує 67 позиції. Робота містить 7 таблиць, 3 рисунки і доповнена 3 додатками.

ВИСНОВКИ

1. На сьогодні, з огляду на великий інтерес людей, психологічна наука здобуває все більшу популярність. Теоретичний аналіз підходів щодо вивчення ціннісних орієнтацій особистості показав відсутність єдиного підходу до його трактування, оскільки система цінностей має складну багаторівневу рухому ієрархічну структуру, до компонентів якої входять три рівня цінностей:

- духовні;
- соціальні;
- матеріальні.

Ці цінності в результаті здійснення оціночної діяльності виявляються в поведінковому, когнітивному та емоційному компонентах оцінки.

У науковому дискурсі досліджуване поняття здебільшого трактується як властивість того чи іншого суспільного предмета, явища, що задовольняє потреби, інтереси та бажання. Ціннісні орієнтації характеризують усвідомленість людиною і вагомий вплив на:

- сприйняття навколишньої дійсності, відношення до суспільства, соціальної групи, а також на усвідомлення особистістю самої себе;
- свободу і відповідальність за обрані людиною установки та ідеали;
- різноманітність форм взаємодії індивідуального й суспільного в особистості;
- усвідомлення людиною навколишньої дійсності, минулого, теперішнього й майбутнього, а також сутності власного «Я»;
- життєвий досвід, що становлять сукупність її переживань;
- властивість того чи іншого суспільного предмета, явища, які задовольняють потреби, інтереси, бажання тощо.

2. За результатами емпіричного дослідження виявлено недостатній рівень сформованості ціннісних орієнтацій особистості у психологів (28% респондентів). Пріоритетними в структурі ціннісних орієнтацій психологів є

пізнання нового у світі, природі, людині (44%), визнання і повага людей (42%) та вплив на оточуючих, любов (52%).

За методикою В. Балахтар «Цінність становлення особистості фахівця у сфері практичної психології» було розглянуто та оцінено отримані результати щодо ціннісного ставлення майбутніх та практикуючих психологів до власного становлення у професійній діяльності. за результатами обраної методики було визначено:

- 6 осіб (8%) мають низький рівень ціннісного становлення особистості фахівця у сфері практичної психології;
- 16 осіб (51%) мають середній рівень усвідомлення ціннісного становлення особистості фахівця у сфері практичної психології;
- 12 особи (41%) мають високий рівень усвідомлення ціннісного становлення особистості фахівця у сфері практичної психології.

Встановлено значущі кореляційні зв'язки, які свідчать про проблемне поле, оскільки цінність спілкування для психологів, насамперед, пов'язана з високим матеріальним добробутом, здобуттям високого соціального статусу і управління людьми, що, в свою чергу, корелює «визнання та повага людей і вплив на оточуючих».

Натомість із цінністю надавати допомогу і проявляти милосердя до інших людей чи здійснювати соціальну активність для досягнення позитивних змін у суспільстві як одними з провідних соціальнозначущих професійних цінностей психологів статистично значущих зв'язків встановлено не було.

Варто також зазначити, що цінність «приємне проведення часу, відпочинок» корелює з цінністю «пізнання нового у світі, природі, людині» ($\rho=0,580$, $p<0,01$), а цінність «здоров'я» корелює з цінністю «любов» ($\rho=0,432$, $p < 0,05$).

До того ж високий рівень прояву цінності надання допомоги і милосердя до інших людей виявлено лише у третій частині досліджуваних

(28%), а здатність до соціальної активності для досягнення позитивних змін у суспільстві виявила лише п'ята частина досліджуваних (18%).

Встановлено статистично значущі відмінності показників цінностей здоров'я, спілкування, допомога і милосердя до інших людей залежно від віку.

За результатами дослідження за методикою М. Рокича виявлено, що найбільш значущими термінальними цінностями для психологів, є: здоров'я, матеріально забезпечене життя, духовна і фізична близькість з коханою людиною, впевненість в собі й активне діяльне життя.

Водночас, викликає стурбованість той факт, що найменш значущими виявилися орієнтації на суспільне покликання (11%), щастя інших (17%), життєва мудрість (21%), творчість (22%), а також переживання прекрасного в природі і мистецтві (17%), розваги (21%).

Щодо інструментальних цінностей, то найбільш значущими виявилися життєрадісність (38%), освіченість (42%), чесність (54%), самоконтроль (49%), раціоналізм (37%), чуйність (56%), а до найменш значущих віднесено: непримиримість до недоліків у собі та інших (19%), високі запити (22%), ефективність у справах (16%), терпимість (14%).

За аналізом співвідношення балів за типами спрямованості виокремлено переважаючий тип спрямованості у близько половини досліджуваних психологів (48%) – гуманістичний і екзистенційний. Натомість егоцентричний тип спрямованості виявлено у кожного п'ятого респондента (22%), яких характеризує орієнтація на домінування у них цілей, інтересів та потреб егоїстичного характеру.

Привертає увагу той факт, що кожному десятому респонденту властивий невизначений тип переважаючої спрямованості, в якому рівною мірою проявляються як гуманістичні, так і егоцентричні тенденції, що свідчить про його амбівалентний характер. При цьому за критерієм χ^2 (версія Likelihood Ratio) встановлено на рівні тенденції ($p = 0,67$), що чоловікам

більш властивий прагматичний переважаючий тип спрямованості, натомість як у жінок більше виражені усі інші типи.

При цьому невизначений та егоцентричний переважаючі типи спрямованості були виявлені лише у респондентів жіночої статі.

3. Розроблено методичні рекомендації щодо формування у психологів ціннісних орієнтацій, що передбачають використання:

- системного, управлінського, особистісно-орієнтованого та контекстного підходів;

- уведення занять для поглибленого оволодіння психологами знаннями про цінності, норми та правила професійної діяльності;

- формування у психологів уміння вибрати відповідні шляхи вирішення проблемних ситуацій та прийняття управлінських рішень відповідно до професійних цінностей у сфері практичної психології; цілеспрямоване формування у психологів ціннісного ставлення до своєї професійної діяльності;

- активізацію рефлексивної діяльності психологів та відпрацювання навичок комунікативної взаємодії відповідно до вимог Етичного кодексу психолога, корпоративної культури діяльності у сфері практичної психології та службового мовного етикету;

- організацію спеціальної наукової й методичної підготовки фахівців щодо формування ціннісних орієнтацій у психологів.

Перспективами наших подальших досліджень може бути розробка психологічного тренінгу, спрямованого на всебічне професійне становлення фахівців психологічної галузі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антоненко Т.Л. Психологічні засади становлення ціннісно-сміслової сфери особистості майбутнього фахівця. Педагогіка і психологія : *Вісник АПН України*. Науково теоретичний та інформаційний журнал. 2009. № 4. С. 44–50.
2. Антоненко Т.Л. Психологічні основи впливу ціннісно-сміслової сфери на професійне становлення майбутнього фахівця. Педагогіка і психологія : *Вісник АПН України*. Науково-теоретичний та інформаційний журнал Академії педагогічних наук України. № 5. 2009. С. 26–36.
3. Балахтар В.В. Соціально-психологічний супровід становлення особистості фахівця з соціальної роботи на стадії саморегуляції у професійній діяльності. *Теорія і практика сучасної психології*. Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2018. Вип. № 6, С. 66–77.
4. Балахтар В.В. Психологія особистості фахівця з соціальної роботи : *монографія*. Київ : Талком, 2018. 384 с.
5. Балахтар В.В. Основні теоретико-методологічні підходи до проблеми становлення особистості роботи: матеріали Міжнародної науковопрактичної конференції «Соціальна робота і проблеми міграційних процесів у глобалізованому світі». Чернівці : Чернівецький нац. ун-т. 2018. 343 с.
6. Балахтар В.В. Соціально-психологічні особливості самореалізації як професійно-особистісного новоутворення становлення особистості фахівців з соціальної роботи. *Актуальні проблеми психології* : зб. наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка. Київ–Ніжин : НАПН України, 2018. Т. ІХ. Вип. 11. С. 5–15.
7. Балахтар В.В. Ціннісні орієнтації як показник професійного становлення фахівців з соціальної роботи. *Актуальні проблеми*

- психології* : зб. наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Т. VI : Психологія обдарованості, Вип. 15, 2019. Київ–Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка. С. 138–147.
8. Балл Г.О. Актуальні методологічні питання дослідження моралі і моральної поведінки. *Соціальна психологія*. Спеціальний випуск, 2007. С. 8–16.
  9. Бех І.Д. Особистість у просторі духовного розвитку. Київ : Академвидав, 2012. 320 с.
  10. Бібік Н.М. Компетенції. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 410 с.
  11. Биков В.В. Оцінювання інформаційно-комунікаційної компетентності учнів та педагогів в умовах євроінтеграційних процесів в освіті. Київ : Педагогічна думка, 2017. 160 с.
  12. Бондарчук О.І. Психологічні засади розвитку ціннісносислової сфери керівників освітніх організацій в умовах післядипломної педагогічної освіти. *Вісник післядипломної освіти*: зб. наук. пр. Ун-т менедж. освіти НАПН України. Київ : АТОПОЛ ГРУП, 2017. С. 178–188.
  13. Блохіна І.О. Психологічні особливості ціннісних орієнтацій майбутніх фахівців з управління навчальними закладами. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Філософія. Психологія. Педагогіка, № 1, 2012. С. 82–85.
Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKPI_fpp_2012_1_16
  14. Буйнова Л. Методика і результати вивчення мотиваційної сфери студентів технічного університета. *Вища освіта України*. 2002. № 1. С. 65–78.
  15. Бусел В.Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. (з дод. і допов.). Київ : ВТФ «Перун», 2012. 490 с.
  16. Бутківська Т.В. Проблема цінностей у соціалізації особистості. *Цінності освіти і виховання* : наук.-метод. зб. АПН України, Київ, С. 27–31.

17. Васьківська С.В. Основи психологічного консультування : навч. посіб. Київ : Четверта хвиля, 2004. 256 с.
18. Винославська О.В. Етичні засади формування особистості практичного психолога. *Актуальні проблеми психології*. Том 1.: Соціальна психологія. Психологія управління. Організаційна психологія. Київ : Інститут психології ім. Г. С. Костюка АПН України, Частина 2, 2012. С. 35–44.
19. Вишневецький О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : навч. посіб. Київ : Знання, 2018. С. 340.
20. Возняк С.М. Духовні цінності українського народу. Прикарпат. ун-т ім. В. Стефаника. ІваноФранківськ : Плай, 2009. С. 250.
21. Гальцева Т. Розробка та психометрична перевірка опитувальника «Навчальна самоефективність дорослого». *Psychological Prospects Journal*, № 31, 2019. С. 327–344. Режим доступу : <https://psychoproprospects.vnu.edu.ua/index.php/psychoproprospects/article/view/302> (Дата звернення 05.04.2022 р)
22. Гібалова Н. Реалізація компетентнісного підходу в підготовці майбутніх фахівців електронного навчання : досвід ПНПУ імені В.Г. Короленка. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка., 2018. 138 с.
23. Головінський І. Педагогічна психологія : навч. посіб. Київ : Аконіт, 2011, 480 с.
24. Гриньова О.М. Психологічні особливості становлення ціннісних орієнтацій особистості в пізньому юнацькому віці. *Проблеми педагогічної та вікової психології*, Київ, 2015. С. 9–13.
25. Данилова Г.С. Акмеологія – наука ХХІ століття: розвиток професіоналізму : матеріали до другої між-нар. наук.-практ. конф. Київ : КМПУ ім. Б.Д. Грінченка. 2017. С. 48–67.
26. Долинська Л.В. Психологія ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя. Кам'янець-Подільський : ФОП Сисин О.В., 2008. 310 с.

27. Доскач С.С. Вплив розвитку рефлексії на особистісне становлення майбутніх практичних психологів. *Проблеми сучасної педагогічної освіти*. (Педагогіка і психологія). Ялта : РВВ КГУ, 2011. 52 с.
28. Драч С.В. Ціннісні орієнтації студентської молоді українського суспільства. *Сутність та динаміка* : зб. наук. праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна». Хмельницький. 2010. С. 26–30.
29. Жигайло Н.І. Психологія духовного становлення майбутнього фахівця : *монографія*. Львів : Видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2008. 390 с.
30. Жигайло Н.І. Психологічні особливості ціннісних орієнтацій студентської молоді. *Проблеми сучасної психології* : зб. наук. праць. 2018. № 1 (6). Режим доступу: <https://doi.org/10.32626/2227-6246.2009-6.%>
31. Запорожченко Ю.Г. Використання засобів ІКТ для підвищення якості інклюзивної освіти. *Інформаційні технології в освіті*. Херсон : ХДУ, 2013. 145 с.
32. Зімовін О.І. Рефлексія та креативність як чинники саморозвитку особистості. *Проблеми сучасної психології*, 32, 2018. С. 138–153. Доступ: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pspl_2016_32_1
33. Зінченко С.В. Роль «Я-концепцій» в особистісному самовизначенні дорослих. *Європейський Союз – Україна : освіта дорослих* : зб. матеріалів форуму до Міжнародних днів освіти дорослих в Україні, Київ, 2018. С. 131 –135.
34. Інтернет-консультування та його особливості URL : <https://studfile.net/preview/5111046/page:6/>
35. Карпенко З.С. Аксіологічна психологія особистості : *монографія*. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2019. 410 с.

36. Коберник Л.О. Ціннісні орієнтації як чинник виникнення та подолання конфліктних форм поведінки в юнацькому віці : *автореф. дис. канд. психол. наук: спец. 19.00.07*. Київ, 2015. 23 с.
37. Кокун О.М. Методологічні засади та практичні заходи психофізіологічного забезпечення професійного становлення фахівця. *Проблеми сучасної психології* : зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного ун-ту. ім. Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України / за ред. С.Д. Максименко, Л.А. Онуфрієва., Вип. 5, Кам'янець-Подільський : Аксіома. С. 214–223.
38. Кокун О.М. Психологія професійного становлення сучасного фахівця : *монографія*. Київ : ДП «Інформ.-аналіт. Агентство». 2012. 200 с.
39. Коломинський Н.Л. Методологічні засади професійної підготовки практичного психолога. *Практична психологія та соціальна робота*. № 4, 2003. 156 с.
40. Комісарова С.М. Основи психокорекційної роботи : метод. посіб. Чернівці : Технодрук, 2007. 116 с.
41. Котлова Л.О. Ціннісні орієнтації у професійній спрямованості студентів. *Вісник Інституту розвитку дитини*. Вип. 21. Серія : Філософія, педагогіка, психологія : зб. наук. праць. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2017. С. 142–147.
42. Кузікова С.Б. Теорія і практика вікової психокорекції : *навч. посіб.* Суми : Університетська книга, 2020. 304 с.
43. Лапшина В.Л. Професіоналізація : сутність та структура поняття. *Український соціум*. 2005. № 2/3. С. 54–58.
44. Литвиненко С.А. Актуальні проблеми практики супервізії у професійній підготовці майбутніх психологів. *Психологія: реальність і перспективи*. Вип. 3, 2012. С. 11–14 URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/prp_2014_3_6
45. Марінушкіна О.Є. Настільна книга шкільного психолога. Харків : Вид. Ранок, 2009. 310 с.

46. Матяж С.В. Класифікація цінностей та ціннісних орієнтацій особистості. *Наукові праці. Соціологія*, Вип. 213, Т. 225, 2008. 27–30.
47. Методика «Ціннісні орієнтації» Рокича. Режим доступу: http://psychologis.com.ua/metodika_cennostnye_orientacii_rokicha.htm
48. Мельничук М.М. Психологічні особливості ціннісних орієнтацій юнаків з різним рівнем саморегуляції. *Молодий вчений*, 12 (88), 2016. С. 283–287.
49. Мілютіна К.Л. Теорія і практика психологічного тренінгу. Київ : МАУП, 2004. 192 с.
50. Олійник В. Відкрита післядипломна педагогічна освіта: стан та перспективи розвитку, Київ: 2017. 554 с.
51. Павелків Р.В. Вікова психологія : *підруч. для студ. вищ. навч. закл.* Київ : Кондор, 2011. 250 с.
52. Пірен М.І. Європейські цінності – детермінанта змін в сучасній Україні. Чернівці : Друк Арт., 2013. 210 с.
53. Помиткін Е.О. Психологія духовного розвитку особистості : *монографія*. Київ : Наш час, 2005. 320 с.
54. Пов'якель Н.І. Професійна рефлексія психолога-практика. *Практична психологія та соціальна робота*, 2008. № 6. С. 3–6.
55. Радчук Г.К. Аксіопсихологія вищої школи : *монографія*. Тернопіль. : Нова друк, 2009. 310 с.
56. Романова Ю.В. Розвиток особистісного потенціалу майбутніх психологів за допомогою програми оптимізації ціннісних детермінант професійного мислення майбутніх психологів. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія №12. Психологічні науки* : зб. наукових праць. Київ : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2013. № 42 (66). С. 239–24
57. Романюк Л.В. Ціннісні орієнтації: сутність, структура і психологічні механізми розвитку. Кам'янець-Подільський : Абетка-НОВА, 2010. 246 с.

58. Скляр П. Мотивація навчальні діяльності студентів : *соціальна психологія*. Київ, 2004. № 5. С. 95–106
59. Скрипниченко О.О. Вікова та педагогічна психологія. Націонал. педагог. ун-т ім. М. П. Драгоманова. 4-е вид., випр. і доп. Київ : Каравела, 2015. 280 с.
60. Тітова Т.Є. Формування ціннісних орієнтацій майбутніх психологів у процесі професійної підготовки : *дис....канд. психол. наук 19.00.07*. Київ, 2015. 320 с.
61. Ткалич М.Г., Шутько, Д.О. Основні підходи до вивчення феномену самоактуалізації особистості в зарубіжній психології. *Проблеми сучасної психології* : зб. наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України та Державного вищого навчального закладу «Запорізький національний університет». №1 (3). Запоріжжя: ЗНУ, 2013. С. 65–71.
62. Фурман А.А. Концепція особистості в аксіологічній психології: контури сутнісної евристики. *Психологія і суспільство*. № 4, 2016. С. 89–103.
63. Шевчук С. Психологічні особливості ціннісних орієнтацій психолога. X Міжнародна науково-практична конференція «Психолого-педагогічний супровід професійної підготовки та підвищення кваліфікації фахівців в умовах трансформації освіти» (21 травня 2021 р.). Київ : ДЗВО «Університет менеджменту». С. 140–158.
64. Хорошайло Ю.Є. Особливості професійної мотивації та її врахування в роботі з персоналом. *Актуальні проблеми соціальної, психологічної та виховної роботи в ОВС*: матеріали науково-практичної конференції (Харків, 30 жовтня 2008 року). Харків : ХНУВС, 2008. С. 3–4.
65. Rokeach M. A theory of organization and change within valueattitude systems. *Journal of Social Issues*, 24(1), 2000. P. 13–33.
<https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.1968.tb01466.x>

66. Rokeach M. Change and Stability in American Value Systems. *The Public Opinion Quarterly*, 38(2), P. 222–238. 54.

67.

https://www.academia.edu/23958143/%D0%9C%D0%95%D0%A2%D0%9E%D0%94%D0%98%D0%9A%D0%90_SWLS_THE_SATISFACTION_WITH_LIFE_SCALE